

DZIENNIK URZĘDOWY

ces. i król. Komendy Obwodowej w Opocznie.

Część II. Wydana i rozesłana dnia 1 sierpnia 1915.

Treść: (13—38). 13. Zwalczanie chorób zaraźliwych, epidemii, tudzież zapobieganie rozszerzaniu się tychże.—14. Założenie katastru studzien.—15. Oględziny zwłok.—16. Parchy u koni.—17. Objasnienie rozporządzenia Naczelnego Wodza armii z dnia 23 kwietnia 1915 w sprawie prowadzenia rejestrów stanu cywilnego.—18. Szkody polowe.—19. Zakaz wypłat i obowiązek zgłaszania długów w stosunku do państw nieprzyjacielskich.—20. Otwieranie trumien i odprawianie obrzędów pogrzebowych.—21. Dostarczanie wozów i koni dla podróży służbowych.—22. Oddawanie honorów przy objazdach c. i k. komendantów.—23. Ustanowienie komisji sanitarnych.—24. Zarządzenia przeciw cholercie.—25. Zarządzenia celem przeszkodzenia ucieczkom rosyjskich jeńców.—26. Używanie pieniędzy z kar pochodzących na cele dobroczynne.—27. Ubezpieczenie od gradu.—28. Niedozwolona sprzedaż kwitów koronowej.—29. Dyslokacja żandarmerji.—30. Za niskie ocenianie waluty koronowej.—31. Zakaz wypiekania pieczywa z czystej mąki.—32. Policja przemysłowa.—33. Prenumerata Dziennika rozporządzeń c. i k. Zarządu wojskowego w Polsce.—34. Policja targowa.—35. Kradzież konia.—36. Jatki i sklepy rzeźnicze i masarskie.—37. Zużytkowanie zbiorów rolnych.

13.

Zwalczanie chorób zaraźliwych epidemii, tudzież zapobieganie rozszerzaniu się tychże.

Celem zwalczania chorób zaraźliwych i epidemii zarządzam co następuje:

I) Na razie należy donosić o następujących chorobach zakaźnych: azyatyckiej cholercie, czarnej ospie, wietrznej ospie, plamistym tyfusie, brzuszonym tyfusie, dyzenteryi (czerwonce) szkarlatynie (płonicy) i dyfteryi.

Obowiązkiem jest również donieść o uzasadnionem podejrzeniu co do ukazania się jednej z powyższych chorób.

Obowiązek zrobienia doniesienia ciąży na lekarzach, felczerach, wójtach i funkcyonariuszach gmin, nauczycielach i głowach rodzin. Tego rodzaju doniesienie należy zgłaszać w krótkiej drodze do c. i k. obwodowej Komendy w Opocznie.

Ma ono zawierać: 1) imię, nazwisko i wiek, 2) dokładne miejsce pobytu chorego, 3) czas (w którym choroba się pojawiła), 4) rodzaj i 5) powód zachorowania.

II) Celem odosobnienia chorych na zakaźną chorobę, należy do czasu urzędowania osobnych szpitali izolacyjnych wybrać bezzwłocznie odpowiednie miejsce i przeznaczyć osoby do ich pielęgnowania.

Lokale na ten cel przeznaczone, mają być urządzone jak domy mieszkalne. Muszą w danym razie pomieścić co najmniej dwie osoby a znajdować się winny o ile możności w osobno stojącym budynku.

III) Ażeby należyście przeprowadzić dezynfekcyę, należy tymczasowo przygotować dostateczny zapas rozcieńzonego gaszonego wapna, składającego się z trzech części wody i jednej części wapna. Dezynfekcyę mają przeprowadzić osoby zaufane, które z tego obowiązku należyście się wywiążą.

Osoby do powyższych czynności przeznaczone, odbędą specjalne kursy w Opocznie gdzie wyszkolone zostaną w swych obowiązkach. O terminie tych kursów zawiadomi się później.

IV) Należy zwrócić bacniejszą uwagę na sprzedaż artykułów spożywczych—na czystość publicznych dróg, ulic, placów, studni, jakoteż na wyrzucanie odpadków oraz czyszczenie dołów kloacnych.

V) Należy zgłaszać nazwiska i miejsca pobytu lekarzy, felczerów, akuserek, aptekarzy i właścicieli składów aptecznych, w dotyczącej gminie zamieszkałych, oraz podać ilość istniejących szpitali, wyszczególniając, ilu chorych może tam znaleźć pomieszczenie.

Za należyte wykonanie powyższego zarządzenia czyni się odpowiedzialnym naczelnika gminy. Sprawozdanie należy złożyć do dni 14.

Odpis powyższego zarządzenia należy doręczyć lekarzom, felczerom i nauczycielom tej gminy za rewersami, które przedłożyć należy Komendzie obwodowej

Zarazem dołącza się do niniejszego dziennika urzędowego pewną ilość egzemplarzy „pouczeń“ o cholery i tyfusie plamistym. Rzeczą Naczelników gmin będzie doręczyć po egzemplarzy tych pouczeń lekarzom, felczerom i akuszerkom oraz postarać się o ogłoszenie ich w sposób w miejscu używany.

14.

Założenie katastru studzien.

C. i k. komenda obwodowa zamierza założyć kataster studzien znajdujących się w każdej gminie, a to w tym celu, aby uzyskać dokładny przegląd liczby i jakości studzien.

Do dnia 15 sierpnia mają wszyscy wójtowie i magistrat miasta Opoczna zwięźle i jasno odpowiedzieć na następujące

pytania:

1. Liczba ludności.
2. Ilość studzien i wykaz domów (podać numery) w których się studnie te znajdują.
3. Studnie prywatne i publiczne.
4. Rodzaj studni (pompy, do czerpania wiadrem, betonowe, ocembrowane drzewem i t. d.)
5. Ilość obmurowanych i nieobmurowanych studzien.
6. Stan dobry czy zły?
7. Czy możliwość zanieczyszczenia wody wykluczona, czy nie?
8. Czy ilość studzien znajdujących się we wszystkich miejscowościach tamt. gminy jest wystarczająca, czy też panuje w niektórych miejscowościach brak wody?
9. Jakość wody—czy dobra i czysta, czy też nienadająca się do picia, dlaczego?
10. Otoczenie studni, t. j. czy znajduje się w podwórzu, na polu i t. d. Odległość od oborników i wychodków.

Przy tej sposobności przypomina się, że zanieczyszczanie wody czy to płynącej, czy to stojącej przez odpadki stałe, popiół, śmieci, gruz i t. d. dalej przez wody ściekowe z zakładów przemysłowych, jak również nieczystości kloacne jest surowo zakazane.

Przekroczenia niniejszego rozporządzenia karać będzie c. i k. Komenda obwodowa.

15.

Ogłędziny zwłok.

Ingerencya gminy w sprawach sanitarnych odnosi się w pierwszej linji do uporządkowania kwestyi grzebania ciał zmarłych, przenoszenia ciał zmarłych na cmentarz obcy, trzymanie porządku w grzebaniu zmarłych na cmentarzach, zastosowania środków ochronnych w razie śmierci na chorobę zaraźliwą oraz zaprowadzenia w gminie służby oglądacza ciał zmarłych.

Ponieważ oglądanie ciał zmarłych ma pierwszorzędne znaczenie, przeto przedewszystkiem należy zająć się zorganizowaniem tej służby. Zadania oglądacza zwłok są następujące:

1) Skonstatowanie, że śmierć rzeczywiście nastąpiła.

2) Badanie czy zmarły umarł śmiercią naturalną wskutek choroby, dającej się dokładnie oznaczyć czy też śmierć wynikała skutkiem jakiej gwałtownej, przypadkowej lub rozmyślnej przyczyny.

3) Stwierdzenie czy śmierć nie była następstwem zbrodni lub takiego działania zbrodniczego, którego skutki śmierć spowodowały.

4) Zbadanie czy śmierć była następstwem choroby epidemicznej, zagrażającej ogółowi mieszkańców, czyby przeto nie należało zarządzić środki ochronne mające na celu powstrzymanie tej choroby.

5) W końcu dostarczenie materiału do opracowania statystyki ruchu ludności.

Nietylko ciała osób zmarłych w wieku dojrzałym podlegają oględzinom lecz również należy zawsze zbadać płody po porodach wcześniejszych i poronieniach.

W pierwszej linii oglądaczem ciał zmarłych w gminie ma być lekarz lub felczer. W gminach w których nie ma ani lekarza ani felczera, ma gmina ustanowić specjalnego oglądacza ciał zmarłych.

Grzebanie ciał zmarłych bez poprzednich oględzin zmarłego i bez wydania kartki pośmiertnej jest zakazane. Tak lekarz jak i ustanowieni oglądacze ciał zmarłych nie pobierają żadnego wynagrodzenia od stron interesowanych, lecz pobierać będą stale płace, wypłacane im z kasy gminnej.

Nazwiska oglądaczy ciał zmarłych i lekarzy, którym czynności te poruczono, mają być podane do wiadomości c. i k. Komendy obwodowej, gdzie funkcjonariusze ci otrzymają odpowiednie instrukcje i złożą przyrzeczenie na dokładne i sumienne spełnianie swych obowiązków.

O każdym wypadku śmierci (nieżywego porodu i t. d.) ma najbliższa rodzina albo domownicy, lub osoby, które ciało zmarłego znalazły, donieść wójtowi gminy, który natychmiast zarządzi zbadanie powodu śmierci przez oglądacza zwłok. O ileby w chorobie, która spowodowała śmierć, zmarły pozostawał w opiece lekarskiej, ma lekarz ordynujący na wezwanie urzędu gminnego wystawić świadectwo stwierdzające, że chory pozostawał w jego leczeniu; świadectwo to ma z możliwą dokładnością zawierać opis choroby.

Toż samo tyczy akuszerkę; o ile są wzywane do kobiet w chorobie, która spowoduje śmierć chorej, muszą o wypadku śmierci donieść urzędowi gminnemu, a w razie żywego porodu i urzędowi metrykalnemu. O wypadkach, w których przyczyny śmierci nie da się zbadać ani przez oglądanie, ani też przez wywiady zasięgnięte u rodziny, ma wójt bezzwłocznie donieść c. i k. Komendzie obwodowej, która rozstrzygnie o potrzebie przeprowadzenia sekcji policyjno-sanitarnej dla wyświeślenia powodu śmierci lub też sama ustali przyczynę śmierci.

W razie podejrzenia, że śmierć wynikała z powodu zaniedbania, lub też zbrodniczego działania drugiej osoby, ma wójt gminy bezzwłocznie zawiadomić o tem c. i k. Sąd wojskowy c. i k. Komendy obwodowej w Opocznie, a równocześnie wydać zarządzenie, ażeby przed przybyciem Komisji sądowej lub rozstrzygnięciem Sądu, ciało zmarłego było nieruszone i leżało w tem miejscu i w tej pozycji, w jakich je znaleziono.

W razie stwierdzenia, że śmierć osoby była następstwem choroby zaraźliwej, która może przybrać rozmiary epidemii, ma oglądacza zwłok natychmiast zawiadomić wójta gminy, wójt doniesie o tem bezzwłocznie c. i k. Komendzie obwodowej, która w wypadkach wątpliwych zarządzi sanitarno-policyjne oględziny, a zależnie od wyniku tychże, przeprowadzenia dezynfekcji. Obowiązkiem wójta jest dopilnować przeprowadzenia dezynfekcji i wystarać się o odpowiednie miejsce do przechowania ciała zmarłego, o ileby zwłoki ze względu na niebezpieczeństwo zarazy nie mogły aż do pogrzebu pozostać w miejscu skonu.

Zwłoki zmarłych na chorobę zaraźliwą muszą być po dokonanych w sposób przepisowy oględzinach, owinięte w prześcieradło zmaczane w 5% roztworze kwasu karbolowego, i przeniesione do kostnicy w szczelnie zamkniętej trumnie.

W przypadkach gdy zwłoki mają być pochowane na innym, niż właściwy, cmentarzu, może to nastąpić jedynie za zezwoleniem c. i k. Komendy obwodowej, a przed otrzymaniem takiego zezwolenia niewolno zwłok nigdzie przewozić.

Druki potrzebne dla oglądaczy zwłok będą im później udzielone. Na razie kartka pośmiertna może być wystawiona na zwykłym papierze.

Dokładne pouczenie o obowiązkach oglądacza zwłok zawiera instrukcja, którą każdy oglądacz po złożeniu przyrzeczenia i poinformowaniu się o swych powinnościach otrzyma w Komendzie obwodowej.

Z końcem każdego miesiąca, ma oglądacz zwłok przesać c. i k. Komendzie obwodowej za pośrednictwem Urzędu gminnego, wykaz osób zmarłych w danym miesiącu, z podaniem imienia i nazwiska, lat, N-ru domu, gminy i przysiółka i przyczyny śmierci.

Kartka pośmiertna winna zawierać:

- 1) Imię i nazwisko (co do kobiety zameężnej podać nazwisko jej w stanie wolnym),
- 2) Zatrudnienie (przy dzieciach poniżej 15 lat podać zatrudnienie ojca wzgl. nieślubnej matki),
- 3) Religja,
- 4) Stan (wolny, żonaty),
- 5) Dzień i rok urodzenia,
- 6) Miejsce urodzenia (kraj, powiat),
- 7) Miejsce stałej przynależności (kraj-powiat),
- 8) Dzień śmierci,
- 9) Przyczynę śmierci,
- 10) Szczególne spostrzeżenia,
- 11) Nazwisko ordynującego lekarza,
- 12) Kiedy ma być pochowany.

Oglądano dnia:

Podpis oglądacza.

Uwaga:

I) Przy nieżywo urodzonych, nie ochrzczonych, lub ochrzczonych z konieczności, ma się podać płeć dziecka, jakoteż imię i nazwisko ojca, względnie nieślubnej matki.

Za dzieci nieżywo urodzone uważa się tylko takie płody, których rozwój wskazuje na niezdolność do życia.

II) Przy płodach poronionych wypełnić rubryki 1, 2, 3, 9, 10, 11.

III) Przy nieżywo urodzonych, nieochrzczonych, lub ochrzczonych z konieczności dzieciach należy podać religię ojca względnie nieślubnej matki.

IV) W wypadkach śmierci gwałtownej należy dokładnie podać jej przyczynę.

V) Pochowanie zmarłego ma nastąpić najpóźniej w 48 godzinach, jeśli nie stoją temu na przeszkodzie względy sanitarne lub sądowo karne; dlatego oglądacz zwłok ma w karcie pośmiertnej dokładnie oznaczyć dzień i godzinę pogrzebu.

W razie gdyby z powodu obawy rozwleczenia zarazy wymagane były przy pogrzebie specjalne środki ostrożności, należy je również w karcie pośmiertnej wymienić.

Nazwiska ustanowionych oglądaczy zwłok, którzy w miejscowościach nie mających lekarzy i felezerów mają być wybrani z pomiędzy dezinfektorów tudzież wysokość taksy ustanowionej na rzecz gminy za oględziny zwłok należy do dnia 1 września 1915 podać do wiadomości c. i k. Komendy obwodowej.

16.

Parchy u koni.

Konie parszywe należy odosobnić, a do ich czyszczenia należy używać osobnych narzędzi. Mogą być używane do pracy z własną uprzężą, nie mogą jednak ani stykać się bezpośrednio ze zdrowymi końmi, ani też nie można wstawiać ich do obcych stajen; nie należy ich też pędzić na pastwiska, gdzie pasą się zdrowe konie lub owce.

Dla zdrowych koni należy postarać się o pomoc weterynarza i przeprowadzić dokładną dezynfekcję stajni, koców, narzędzi do czyszczenia i uprzęży.

Przy znacznym zgrubieniu skóry i ogólnem wyniszczeniu (znaki nieuleczalności parchów) należy konie zabić.

Także i w tym wypadku należy przeprowadzić wyżej omówioną dezynfekcję.

Skóry zabitych parszywych koni mogą być wprost oddane do garbarni, lub też należy je dezynfekcyonować i można je wywieźć tylko po osuszeniu. Ścierwa zabitych, względnie padłych zwierząt, należy natychmiast zakopać.

Zarazę uważa się za wygasłą, jeżeli w 6 tygodni po wyleczeniu nie zdarzy się żaden nowy wypadek. Te postanowienia mają zastosowanie także przy pojawieniu się parchów u osłów i mułów.

Parszywe owce należy natychmiast zabijać.

Po stwierdzeniu zarazy u owiec należy zarządzić zamknięcie stajni, względnie boiska. Wywóz parszywych owiec z obszaru zarażonego może nastąpić tylko za pozwoleniem c. i k. Komendy obwodowej przy przestrzeganiu odnośnych przepisów, a to w celu zabicia.

Strzyżenie parszywych owiec jest dozwolone, a wełna zapakowana w trwałe worki (miechy) musi być wywieziona.

Osoby, które dokonały strzyżenia wełny parszywych owiec, muszą poddać gruntownej dezynfekcyi siebie, swoje suknie i używane narzędzia, zanim przystąpią do strzyżenia zdrowych owiec.

Zamknięcie należy usunąć, jeżeli owce poddane leczeniu przez kąpiele, w 4 tygodnie po ostatniej kąpeli zostaną uznane jako zdrowe i po dokonaniu przepisanej dezynfekcyi stajen i narzędzi.

Naczelnik gminy ma w całej gminie przeprowadzić dokładną rewizję koni i owiec, a jeżeli w gminie stwierdzone zostaną parchy, należy natychmiast o tem donieść c. i k. Komendzie obwodowej, równocześnie zaś na granicach gminy i na dotyczących domach umieścić tablicę z napisem: Parchy u koni i owiec (po niemiecku i po polsku).

17.

Objaśnienie rozporządzenia Naczelnego Wodza armii z dnia 23 Kwietnia 1915 w sprawie prowadzenia rejestrów stanu cywilnego.

Paragraf 6 wspomnianego w nagłówku rozporządzenia brzmi jak następuje:

„Obowiązek zgłoszenia wypadku urodzin ciąży na ślubnym ojcu. Jeżeli ojciec jest nieobecny, lub nie może dokonać zgłoszenia, albo jeśli chodzi o dziecko nieślubne, winien dokonać zgłoszenia akuszer lub położna, a gdyby i tych nie było, ta osoba, w której mieszkaniu, lub w której domu dziecko się urodziło. Jeżeli nie zachodzi żaden z tych wypadków, obowiązana jest matka spowodować zgłoszenie.

Zawarcie małżeństwa winien zgłosić małżonek, w razie przeszkody z jego strony małżonka, jeżeli i ona nie może dopełnić tego obowiązku, ojciec, następnie matka małżonka, wreszcie ojciec, a następnie matka małżonki.

O wypadku śmierci winien donieść najbliższy krewny, a jeżeli to nie jest możliwe, ten, w którego mieszkaniu, lub którego domu zaszedł wypadek śmierci“.

Wielebni księża proboszczowie zechcą zatem, wobec nałożenia na ludność ogólnego obowiązku donoszenia o wypadkach, mających być przedmiotem wpisu metrykalnego pouczyć o tem swych parafian z ambony.

Panowie Wójtowie mają również w odpowiedni sposób zwrócić uwagę ludności na niniejsze postanowienie. Przy tej sposobności należy zaznaczyć że c. i k. Komenda obwodowa będzie bezwzględnie przestrzegała postanowień karnych, zawartych w § 10, cytowanego rozporządzenia. Zwraca się również uwagę na postanowienia ostatniego ustępu §-fu 7., który nakłada na prowadzących metryki obowiązek sprawdzania z urzędu faktów mających wpływ na prowadzenie metryk.

Za niedokładne prowadzenie metryk będą dlatego nietylko osoby, obowiązane do zrobienia doniesienia karane w drodze policyjnej, ale także i prowadzący metryki odpowiadać będą w drodze dyscyplinarnej.

Rz.-kat. duszpasterze mają prowadzić metryki urodzenia, zaślubin i śmierci w dwu egzemplarzach, z których jeden pozostaje w urzędzie parafialnym, drugi zaś z końcem każdego roku przedłożony będzie c. i k. Komendzie obwodowej.

O potrzebne księgi metrykalne wedle formularzy przepisanych należy się odnieść do Komendy obwodowej.

Zarządzenia odnoszące się do innych prawnie uznanych stowarzyszeń religijnych zostaną po myśli § 2. cytowanego rozporządzenia wydane później.

W gminach czy też pojedynczych miejscowościach, gdzie metryki stanu cywilnego z powodu wydarzeń wojennych nie są prowadzone, winien wójt natychmiast o tem tu donieść.

18.

Szkody polowe.

Zakazane jest paszenie bydła, kóz, ect. po miedzach, puszczenie samopas świń, kóz, gęsi etc., chodzenie po uprawionych przestrzeniach i t. d.

Za każde tego rodzaju przekroczenie ma wójt gminy pociągnąć winnego do surowej odpowiedzialności karnej (grzywna pieniężna do 20 koron, względnie areszt i zwrot szkody).

Nadmieniam, że wszystkie oddziały wojskowe otrzymały rozkaz, aby — o ile to tylko jest możliwe — oszczędzały uprawne pola.

19.

Zakaz wypłat i obowiązek zgłaszania długów w stosunku do państw nieprzyjacielskich.

Zarządzeniem Naczelnego Wodza Armii z dnia 23 kwietnia 1915 (Dz. rozp. c. i k. zarządu wojskowego w Polsce Cz. III Rozdział 10) zabroniono uskuteczniania jakichkolwiek wypłat na rzecz osób przynależnych do państw nieprzyjacielskich, które w obrębie tych państw mają stałe miejsce zamieszkania.

Zarazem zarządzono, aby wszelkie tego rodzaju zobowiązania wypłat na rzecz osób przynależnych do państw nieprzyjacielskich zostały zgłoszone w ciągu 14 dni w Komendzie etapów armii miejsca pobytu.

Rosyjski zakaz wypłat do Austrii, Niemiec i Turcji uchyla się.

Przekroczenia tego rozporządzenia będą karane ścisłym aresztem do 1 roku, lub karą pieniężną do 50.000 koron.

20.

Otwieranie trumien i odprawianie obrzędów pogrzebowych.

Zauważono, że w niektórych miejscowościach istnieje zwyczaj przed pogrzebem otwierać trumny i wystawiać zwłoki na widok publiczny, przyczem niejednokrotnie zdarza się wypadek dotykania, a nawet całowania zwłok.

Takie postępowanie sprzeciwia się nie tylko pietyzmowi należnemu dla zmarłych, lecz może mieć nawet szkodliwe skutki dla zdrowia, a zatem nie może być dozwolone.

Z tych samych powodów zabrania się także odprawiania uczt pogrzebowych i jakichkolwiek innych uroczystości pogrzebowych w mieszkaniach, w których znajdują się zwłoki zmarłych na choroby zakaźne.

21.

Dostarczanie wozów i koni dla podróży służbowych.

Wskutek rozkazu c. i k. Naczelnej Komendy Etapów Armii należy w przyszłości w okręgu opoczyńskim przy podróżach służbowych organów c. i k. Zarządu wojskowego, za obowiązkowe dostarczania wozów i koni przez gminy lub osoby prywatne płacić dostawcy po uwolnieniu zaprzęgu wynagrodzenie w gotówce za potwierdzeniem odbioru.

Jako wynagrodzenie ustanawia się od każdej rozpoczętej godziny: za dwukonny zaprzęg 60 h., za jednokonny zaprzęg lub konia wierzchowego 50 h. Czas użycia liczy się od chwili wzięcia zaprzęgu do chwili jego uwolnienia. W razie uwolnienia podwoły nie w miejscu jej stałego stanowiska — należy czas podróży powrotnej na stanowisko wliczyć do czasu użycia podwoły.

22.

Oddawanie honorów przy objazdach c. i k. Komendantów.

Przy **zapowiedzianem** przybyciu do gminy gubernatora czy też komendanta obwodu mają jawić się celem przyjęcia u wstępu do miejscowości zastępcy gminy, duchowieństwa i izraelskiej gminy wyznaniowej.

23.

Ustanowienie komisji sanitarnych.

Wobec wielkiej rozciągłości gmin, a małego zrozumienia najelementarniejszych wymagań higieny u wielkiej części ludności—nie są w stanie Panowie Wójtowie sami stworzyć sanitarnych stosunków, które się okazują rzeczą szczególnie nagłą ze względu na występujące w ostatnich czasach wypadki tyfusu brzuszego i szkarlatyny, jakoteż z uwagi na grożące niebezpieczeństwo cholery. Zarządza się więc zaprowadzenie w każdej gminie t. zw. komisji sanitarnej, której się przeznaczają rolę wspierającego i nadzorczego organu gminy w wykonywaniu lokalnej policji gminnej. Komisja sanitarna ma stosownie do tego poświęcać ustawiczną uwagę wykrywaniu zachodzących sanitarnych braków przez częste rewizje i spowodować bezzwłoczne ich usuwanie przez pana Wójta (Sołtysa).

Przedmiotem szczególnej troski komisji sanitarnej będzie: stan czystości ulic, dróg, placów, miejsc przeznaczonych na publiczne zgromadzenia i budynków, oraz kanałów i dołów kloacalnych, kałuż i t. d., jak również ementarzy i zakładów oprawy, wreszcie odpowiedni stan środków żywności i artykułów spożywczych jakoteż wody do użytku i do picia.

Niemniej gorliwie ma komisja sanitarna dbać o zbadanie, czy i gdzie wystąpiły choroby zakaźne,—a to celem spowodowania natychmiastowego doniesienia; ona też przy każdej nadającej się sposobności nie omieszka pouczyć ludność, że higieniczne postępowanie jednostki tworzy najlepszą ochronę dla ogółu przed wystąpieniem i rozszerzaniem się chorób zakaźnych.

Komisja sanitarna ma się składać z Wójta, jako przewodniczącego i z 4—10 członków. Przy wyborze członków należy dać pierwszeństwo przedewszystkiem tym osobom, które przez wykształcenie i zawód dają gwarancję energicznej i skutecznej pomocy dla opieki nad zdrowotnością publiczną. Lekarzy, felczerów, aptekarzy i techników należy przedewszystkiem do komisji tej powołać. Komisja sanitarna ma odbywać posiedzenia najmniej 2 razy na miesiąc, aby omówić stosunki zdrowotne gminy i powziąć postanowienia, które okażą się konieczne. Z końcem każdego miesiąca należy przedkładać w odpisie protokoły posiedzeń i właściwe sprawozdanie o działalności komisji.

Urząd członka Komisji zdrowia jest urzędem honorowym, a zatem wykonywanym bezpłatnie.

Fachowych pouczeń w szczególnie ważnych sanitarnych kwestjach udziela w każdym czasie lekarz obwodowy.

Komisje sanitarne należy wprowadzić w życie w przeciągu dni 14, a nazwiska członków w tym terminie podać tu do wiadomości.

24.

Zarządzenia przeciw cholercze.

Ze względu na grożące niebezpieczeństwo cholery wydaje się gminom w niniejszym dzienniku cały szereg zarządzeń, których dokładnego przeprowadzenia oczekuje się.

W uzupełnieniu powyższego rozporządzenia przesyła się gminom odpowiednią ilość pouczeń o cholercze, które należy rozlepić w poszczególnych miejscowościach, w miejscach łatwo widocznych.

1). Cholera jest chorobą zakaźną, która zwykle w kilka dni po dostaniu się zarazka cholery do organizmu występuje gwałtownymi wymiotami i biegunką. Coraz częstsze wypróżnienia przybierają wkrótce wygląd bezbarwny, podobny do rzadkiej zupy mącznej albo do wody odlanej po wygotowaniu ryżu. W miarę coraz częstszych wypróżnień, ustaje zwolna wydzielenie moczu. Wśród wznastającego wyczerpania występują bolesne kurcze mięśniowe, mianowicie kurcze w łydkach. Oczy i policzki zapadają, skóra staje się zimną i pomarszczoną, końce palców i wargi sinieją, głos staje się chrypliwy i bezdźwięczny. Wreszcie chory staje

się zupełnie obojętny na wszystko, co się wkoło niego dzieje i po niewielu godzinach następuje w takich wypadkach śmierć.

Oprócz tego typu cholery o szybkim przebiegu zdarzają się o wiele łżejsze wypadki cholery, które się objawiają jako prosta słabość z biegunką i są o wiele niebezpieczniejsze dla dalszego szerzenia się choroby, niż wypadki cięższe. Mniej chorzy bowiem nie rzadko oddają się swoim zwykłym zajęciom i mogą przytem przez swoje wypróżnienia rozszerzać dalej chorobę. Także pozornie zdrowe osoby mogą z wypróżnieniami wydzielać zarazki cholery (bakterie); taksamo wypróżnienia osób, które przebyły cholere, zawierają jady zakaźne, często nawet przez dłuższy czas.

2). Zaraźliwy jad cholery znajduje się w wypróżnieniach (wymiociny, stolec, mocz) chorych, może się z ziemi dostać na osoby i do ich wnętrza, oraz na najrozmaitsze przedmioty,—a z ziemi może być dalej zawleczony. Takimi przedmiotami są n. p. suknie, bielizna, potrawy, woda, mleko i inne napoje. Jeżeli w nich się znajdują choćby najmniejsze, gołem okiem niedostrzegalne ślady wypróżnień, może w ten sposób choroba dalej się rozszerzać.

3). Rozszerzanie się choroby na inne miejscowości powstaje także łatwo przez to, że osoby z okolic dotkniętych cholere, a między niemi także chorzy na cholere albo świeżo wyleczeni z cholery, opuszczają dotychczasowe miejsce pobytu, aby ująć domniemanego niebezpieczeństwa. Przed tem należy ostrzegać, tembardziej, że dana osoba w chwili opuszczenia miejsca zamieszkania może być już właśnie zarażona, a z drugiej strony człowiek, przy prowadzeniu zwykłego sposobu życia i przestrzeganiu niżej podanych przepisów, może się łatwiej ustrzedz choroby we własnym domu, niż podczas podróży lub w obcym miejscu.

4). Podczas niebezpieczeństwa cholery należy prowadzić możliwie jak najregularniejsze życie. Doświadczenie uczy, że wszelkie zaburzenia w trawieniu szczególnie sprzyjają zapadaniu na cholere. Należy się więc strzec wszystkiego, co może wywołać zaburzenia w trawieniu, jak nadmierne jedzenie i picie, lub spożywanie trudnostrawnych pokarmów. Zwłaszcza szczególnie należy unikać wszystkiego, co powoduje biegunkę lub psuje żołądek. Jeżeli mimo to wystąpi biegunka, należy natychmiast zasięgnąć porady lekarskiej.

5). Nie należy spożywać żadnych pokarmów, które pochodzą z domu, gdzie panuje cholera. Takie artykuły spożywcze, przez które choroba może być przeniesiona, n. p. świeże owoce, świeże jarzyny, mleko, należy podczas niebezpieczeństwa cholery spożywać tylko w stanie ugotowanym. Taksamo należy postępować z tego rodzaju środkami żywności, które pochodzą z miejscowości nawiedzonych cholere. Szczególnie ostrzega się przed spożywaniem surowych owoców, sałaty i niegotowanego mleka.

6). Szczególne znaczenie przy rozszerzaniu się cholery przypada wodzie. Należy jednak usilnie ostrzec przed mniemaniem, jakoby tylko wodę do picia należało uważać za przenosicielkę choroby; przeciwnie, odnosi się to także do każdej wody służącej do użytku domowego, ponieważ znajdujące się w niej materye zakaźne przez płukanie naczyń kuchennych, oczyszczanie potraw, mycie, kąpiele i t. d. mogą się dostać do ludzkiego ciała.

7). Podejrzana jest woda ze studzien o zwykłej budowie, które nie są dostatecznie zabezpieczone przed zanieczyszczeniem z góry lub z otoczenia, dalej podejrzane są wody na powierzchni się znajdujące, n. p. z bagien, stawów, rowów, ścieków, o ile woda ta w uznanym przez władze zakładzie nie została należycie zbadana. Szczególnie niebezpieczną jest woda, która w jakiś sposób mogłaby być zanieczyszczona wydzielinami chorych na cholere. Należy więc naprzód postarać się o to, aby brudna woda i pomyje wogóle, a zwłaszcza z domów, w których znajdują się chorzy na cholere, nie dostawały się do studzien i wód stałych, a nawet w ich pobliże.

8). Jeżeli niema pewności, że będąca do dyspozycji woda jest zupełnie niepodejrzana, należy koniecznie wodę gotować i tylko gotowanej używać. Zaleca się też, aby wodę przed picciem zakwasić kilku kroplami rozcieńczonego kwasu solnego lub małą ilością kwasu cytrynowego.

9). Każdy chory na cholere może stać się ogniskiem i punktem wyjścia dla dalszego szerzenia się choroby; należy więc, ile możności, nie zostawiać chorych w domu, lecz przenieść ich do szpitala izolacyjnego.

10). Niechaj nikt nie odwiedza domu dotkniętego cholere, jeżeli go obowiązek tam nie prowadzi. Taksamo w czasie cholery nie należy nawiedzać miejsc, gdzie się gromadzą większe ilości ludzi.

11). Wypróżnienia chorych na cholere są szczególnie niebezpieczne i dlatego suknie i bieliznę zanieczyszczoną niemi należy natychmiast desynfekcyonować; taksamo wszystkie

przedmioty, z którymi chorzy się stykają, jeżeli ich nie można zniszczyć lub w prosty sposób zdesyntezyonować, należy w specjalnych zakładach desyntezyjnych za pomocą pary wodnej uczynić nieszkodliwymi.

12). Ci, którzy wchodzą w styczność z chorymi na cholere, jego łóżkiem lub jego odzieżą, mają ręce i ewentualnie zabrudzone części odzienia natychmiast zdesyntezyonować. Zwłaszcza jest to niezbędne, gdy nastąpiło zanieczyszczenie wydzielinami chorego. Wyraźnie ostrzega się przed dotykiem potraw nieczystymi rękoma lub braniem do ust przedmiotów, które mogły zostać zanieczyszczone w obrębie, w którym chory przebywa, n. p. przyborów do jedzenia i picia, cygar i t. d. Nie należy więc w miejscach, w których się znajdują chorzy na cholere, ani jeść, ani pić, ani palić.

13). Jeżeli chory umarł, należy zwłoki ile tylko możliwe najrychlej usunąć z domu i przenieść do kostnicy. Mycia zwłok należy zaniechać.

Pogrzeb winien być możliwie prosty; uroczystości pogrzebowe nie mogą się odbywać.

14). Odradza się używania zalecanych w czasie cholery rzekomo leczniczych środków ochronnych (wódka przeciw cholere) i t. p.

25.

Zarządzenia celem przeszkodzenia uciezkom rosyjskich jeńców.

Wśród zajętych przy naprawie dróg i budowli w tut. powiecie oddziałów robotniczych rosyjskich jeńców zaszły w ostatnich dniach wypadki uciezki. Oznajmiam że na gminy, w których obrębie będzie takim zbiegom pomoc do uciezki lub schronienie udzielane, względnie które zaniedbają natychmiastowego doniesienia o pobycie w ich okręgu takich zbiegów, będą nakładane z całą bezwzględnością dotkliwie kontrybucje pieniężne albo inne kary wedle mego uznania.

26.

Używanie pieniędzy z kar pochodzących na cele dobroczynne.

C. i k. Naczelną komenda armii zarządziła, że w całym kraju okupowanym wszystkie pieniądze pochodzące z kar, które wedle ustaw rosyjskich przypadająby skarbowi państwowemu, oraz kwoty uzyskane ze sprzedaży przedmiotów uznanych za przepadłe, mają być używane przez Komendę obwodową na wsparcia i dobroczynne cele.

Ten akt wspaniałomyślności c. i k. Naczelnej Komendy armii powinien wywołać w powiecie ogólne zadowolenie i wdzięczności.

27.

Ubezpieczenie od gradu.

Towarzystwo wzajemnych ubezpieczeń w Krakowie otrzymało zezwolenie na zawieranie w czasie wojny w obrębie c. i k. wojskowej gubernii w Piotrkowie, a więc i w powiecie opoczyńskim, umów o ubezpieczenie od gradu, a to na podstawie zatwierdzonych przez władze statutów, specjalnych warunków ubezpieczeniowych, taryf i cen maksymalnych. Zapłaty, które rzeczono Towarzystwo ma świadczyć na podstawie umów o ubezpieczenie są ogólnie wolne od zakazu zapłaty.

28.

Niedozwolona sprzedaż kwitów rekwizycyjnych.

Doszło do wiadomości c. i k. Komendy etapowej armii, iż niektórzy włościanie wydane im przez oddziały wojskowe kwity kasowe za dostarczone wojsku artykuły, sprzedają z powodu nieświadomości ze znaczną dla siebie stratą żydom, którzy te kwity przedkładają następnie do zapłacenia.

Polecam Panu Wójtowi ogłosić w obrębie swej gminy, iż Komenda Etapowa armii wypłacać będzie gotówkę tylko prawnym posiadaczom kwitów, zaś lichwiarzom będą kwity konfiskowane bez żadnej zapłaty.

29.

Rozmieszczenie posterunków c. i k. żandarmerji.

C. i k. obwodowa komenda żandarmerji	Posterunek c. i k. Żandarmerji	Rajon posterunku tworzą gminy z przynależnymi wsiami.	C. i k. obwodowa komenda żandarmerji	Posterunek c. i k. Żandarmerji	Rajon posterunku tworzą gminy z przynależnymi wsiami.
O P O C Z N O	Białaczów	Białaczów Stużno	O P O C Z N O	Kunice	Kunieczki Janków
	Białobrzegi	Unewel Zajączków		Opozno	Opozno
	Dębca	Stuzianna		Wójcin	Niewierszyn Owezary Radonia Wielka wola
	Gielniów	Drzewica Goździków Kszczonów Przysucha		Żarnów	Machory Sworzyce Topolice

30.

Za niskie ocenianie waluty koronowej.

Wobec powtarzających się skarg, iż kupcy żądają względnie płacą za 1 koronę tylko 35 kopiejek, co się sprzeciwia obowiązującemu kursowi, według którego rubel srebrny lub papierowy równa się 2 koronom, względnie 1 kopiejka 2-om halersom, przypomina się ponownie wydane w tym względzie już poprzednio rozporządzenia i poleca się Panom Wójtom i Magistratowi w Opoznie, aby baczyli jak najsurowiej by w każdym sklepie było umieszczone na miejscu widocznem obwieszczenie o kursie rubla.

Wszelkie przekroczenia tych przepisów będą jaknajsurowiej karane.

31.

Zakaz wypiekania pieczywa z czystej mąki.

Zakazuje się wypiekać czy to w sposób przemysłowy czy też dla własnego użytku pieczywo z czystej mąki pszennej albo żytniej. Przy wypiekanju musi być użyta 25% domieszka kartofli lub mąki jęczmiennej i to zarówno do mąki pszennej jak żytniej.

32.

Policja przemysłowa.

1. Sklepy, w których sprzedaje się środki spożywcze jako też restauracje, gospody, mają być otwierane codziennie najpóźniej o godz. 7 rano (czas śred. eur.).

2. W sklepach z artykułami spożywczymi i codziennego zapotrzebowania wywieszone być mają na miejscach łatwo w oczy wpadających egzemplarze taryfy maksymalnej, zaś w restauracjach i gospodach cenniki potraw i napojów zatwierdzone przez tut. c. i k. Komendę obwodową.

Sprzedaż wszelkich napojów spirytusowych jest surowo zabroniona z wyjątkiem sklepów posiadających na taką sprzedaż specjalne pozwolenie c. i k. Komendy obwodowej.

33.

Prenumerata Dziennika rozporządzeń c. i k. Zarządu Wojskowego w Polsce.

Dziennik rozporządzeń c. i k. Zarządu wojskowego w Polsce może być przez każdą osobę prenumerowany.

Zamówienia na dziennik ten przyjmuje obecnie c. i k. Komenda obwodowa.

Pojedyńcze części dziennika rozporządzeń można otrzymać w Komendzie obwodowej po cenie 10 halerzy.

Tylko urzędy gminne będą otrzymywać **bezpłatnie** dzienniki rozporządzeń po myśli punktu 1. § 6. ogłoszonego w dzienniku rozporządzeń części I. z 19 lutego 1915.

34.

Policja targowa.

Mnożą się doniesienia, że mimo surowego zakazu zawartego w § 4 tut. rozp. z 26/6 15 l. 87 pośrednicy, przeważnie żydzi, chwytają przed wejściem do miasta włościan przybywających na targ i wykupują od nich towary.

Polecam Magistratowi m. Opoczna dołożyć jak najwięcej starania, aby zapobiedz temu nadużyciu. Winni będą surowo karani.

35.

Kradzież konia.

We wsi Zapniów gm. Przysucha skradziono Stanisławowi Zagdańskiemu w nocy z 12 na 13 b. m. z niezamkniętej stajni wałacha 10-cio letniego, ogon i grzywa jaśniejsze od ogólnej maści, ze szczególnym znakiem „8“ na kopycie przedniej prawej nogi, wartości około 160 kor.

Ktokolwiek wiedziałby coś o kradzieży tego konia winien o tem donieść najbliższemu posterunkowi żandarmeryi.

36.

Jatki i sklepy rzeźnicze i masarskie.

Celem utrzymania porządku w jatkach rzeźniczych i masarskich w Opocznie, Żarnowie, Białaczewie, Przysusze, Paradyzie i Gielniowie zarządziłem 16/7 1915 r. do l. 664 co następuje:

1) Lokale przeznaczone na wyrąb i sprzedaż mięsa i wyrobów mięsnych oraz wszelkie narzędzia i naczynia w tychże umieszczone, muszą być utrzymywane we wzorowym porządku i czystości. Ściany, podłogi, stoły, ławki i t. p. należy **codziennie** czyścić względnie zmywać, a nadto ściany codziennie myć a podłogi, stoły, ławki przynajmniej 2 razy na tydzień.

2) Wszystkie narzędzia potrzebne do wyrąbu jak topory, siekiery, noże, wagi, ciężarki i t. p. należy codziennie jak najdokładniej oczyszczać. To samo tyczy się haków przeznaczonych do wieszania mięsa i blach pokrywających stoły i ściany. Wogóle wszelkie części metaliczne winna się świecić. Kloce mają być codziennie z tłuszczu i odpadków mięsnych zeskrobywane.

3) Osoby zajęte w sklepach mają być ubrane w czystą odzież, na której nosić winny długi, pokrywający, biały i zawsze czysty fartuch.

4) Haki do wieszania mięsa mają być porcelanowe lub niklowane i tak sporządzone aby mięso wiszące nie dotykało ścian.

5) Blachy pokrywające stoły względnie ściany, o ile są tak uszkodzone, że dokładne czyszczenie tychże jest utrudnione, mają być usunięte. To samo tyczy się stołów, ławek i t. p.

6) Ściany mają być do wysokości 40 cm. nad hakami pokryte białą farbą olejną i trzykrotnie pokostowane lub pokryte białymi kafłami.

7) Drzwi lub okna muszą być zaopatrzone w otwory wentylacyjne.

8) W jatkach i sklepach nie wolno przechowywać oprócz mięsa i wyrobów mięsnych zdalnych do spożycia, innych towarów.

Wszystkich nie stosujących się do wyż wskazanych zarządzeń pociągać będzie tut. Komenda do surowej odpowiedzialności, względnie zarządzi zamknięcie sklepu.

Ewentualnie potrzebne poprawy w sposób przepisany ustępami 4, 5, 6 i 7. mają być wykonane najdalej do końca sierpnia b. r.

Odpisy tych zarządzeń należy doręczyć wszystkim w tamt. gminie zamieszkałym rzeźnikom i masarzom, tudzież oglądaczom bydła i mięsa, którym poruczony ma być dozór nad należytym wykonaniem tych zarządzeń.

37.

Zużytkowanie zbiorów rolnych.

Zwracam uwagę na postanowienia zawarte w części V dz. rozp. c. i k. Zarządu wojewódzkiego w Polsce № 20 dotyczące użytkowania zbiorów rolnych.

Według postanowień § § 1 do 4-go rozporządzenia—zboże wymłócone i przez wojsko nie zajęte ma być zgłaszane w c. i k. Komendzie obwodowej. **Handel zbożem jest zakazany** i prócz osób wyraźnie przez c. i k. Komendę obwodową do tego upoważnionych nie wolno nikomu zboża ani kupować, ani sprzedawać a to pod karą pieniężną do 5 tysięcy koron, ewentualnie karą aresztu do sześciu miesięcy.

Bliższe postanowienia tej sprawy dotyczące zostaną ogłoszone osobnem obwieszczeniem.

38

Dar austr.-węg. komitetu ratunkowego dla obszarów Polski zajętych przez c. i k. wojska.

Austryacko-węgierski komitet ratunkowy dla obszarów polski zajętych przez c. i k. wojska ofiarował do rąk tut. c. i k. Komendy obwodowej kwotę 7.500 kor. dla cierpiących biedę w powiecie opoczyńskim.

Podziękowałem najgoręcej temu komitetowi w imieniu obdarowanych.

Tadeusz Wiktor

pułkownik mp.